

G. A. ÚR ELŐADÁSA X-BEN A CIVILIZÁCIÓ KELLEMEIRŐL

Déry Tibor

A címben szereplő G. A. úr Déry Tibor egy új, szatirikus regényének hőse, aki a két világháború között hátat fordított Európának és utazása során egy ismeretlen földrészre, s annak ismeretlen X nevű fővárosába vetődik el. Miközben tanulmányozza az ottani bennszülöttek különös életét, maga is tart néhány előadást a civilizáció kellemeiről, ezek közül az egyiket alant közöljük.

G. A. előrehajolt hintaszékén s figyelmesen körülnézett a tágas pincehelyiségben, mely ezúttal is zsúfolásig megtelt. — Mi teszi vonzóvá az életet nálunk külföldön? — kérdezte előrehajolva hintaszékén. — Mit teszi nemcsak elviselhetővé, kívánatossá, sőt olyan ellenállhatatlanul szórakoztatóvá, hogy minden józan ész ellenére nálunk külföldön az emberek szeretnek élni? Mi a magyarázata az izlés és az ítélőképesség e durva eltévelyedésének? Mi teszi az embereket nálunk kivétel nélkül vidámmá és megelégedetté? Az, hogy megtanultunk hazudni. Az emberi elme legragyóbb képessége ez, hölgyeim és uraim! Bár eredetében szerzett tulajdonság, az a képességünk, hogy hazudni tudunk, ma már oly delejes biztonsággal irányítja szavainkat, hogy mihelyt szájunkat kinyitjuk, a legkisebb erőfeszítés nélkül máris mást mondunk, mint amit gondolunk, s mást gondolunk, mint amit mondhatnánk. Nagy fegyelemre és szinte elképzelhetetlen önmegtartóztatásra van szükségünk, hogy olykor valamilyen határozott oél érdekében arra vetemedjünk, hogy az igazat mondjuk. Éjjel, ha felébredsztenek álmunkból, éppoly folyékonyan hazudunk, mint nappal tudatunk ellenállhatatlan nógatasára. Már zsenge gyermekkorunkban a járással egyidejűleg tanulunk meg hazudni, e képességünket éjjel nappál téve gyakoroljuk, s oly teljesítményekre szorítjuk, hogy a tudomány megbízható tanúsága szerint találtak oly kivételes képességű egyéneket, akik egész életükben nem ejtettek ki egy igaz szót sem. A történelem nem egy olyan férfiről emlékezik meg, aki valamilyen magasrétos égi vagy földi eszme szolgálatában, mintegy életművének betetőzéséeként, vértanú-halálának pillanatában is egy lelkesítő hazugsággal ajkán végezte be életét. Gyermekeinket gondos, körültekintő neveléssel készítjük elő az élet élvezetére. A szerető anya hazudik a gyermekének, hogy a maga példájával megtanítsa a helyes magatartásra, s a gyermek hálatelt szívvel hazudik anyjának, bizonságul, hogy jól

megtanulta a leckét. Fölösleges megemlítenem, hogy mindketten pokolian muatnak életüknek e kedves korszakában. Miért hazudik a tanító az iskolában, a kötelességét teljesítő ember fenkölt derújével homlokán s egyetemi katedráinkon mi számítja ki a tudósok fájdalmas ráncait és redőit, ha nem az a telemelő tudat, hogy minden tőlük telhetőt elkövettek, hogy gyöngéd hazugságaikkal jól elszórakoztassák serdülő ifjúságunkat? A kormányfértnek merő jószívűségéből hazudnak a népnek, hogy ez együgyű durvaságában jót röhöghessen rajtuk, s a nép hálából azt hazudja vissza, hogy boldog, s ezen a maga sunyi módján nagyokat derül. Súlyosan téved, aki azt hiszi, hogy nálunk a kereskedő érdekből hazudik, holott minden szellemi és erkölcsi erejét arra összpontosítja, hogy elmés föllentéseivel felvidítsa a vevőt, aki túláradó jókedvében alig várja már, hogy megköszönhesse, majd illendően visszanozhassa a szívésséget. Sokan vannak nálunk külföldön, akik egy-egy elmés, vadonatúj hazugság hallatára mélyen megemeüik kalapjukat, esetleg térdet is hajtának meghatottságukban, s ebüvöit mosolyal ajkukon, nem gyöznek hálálkodni a jótettért, mely — úgy mondjak — be fogja aranyozni egész eljövendő életüket. Valóban, elképzehető-e vidamabb s termékenyebb időtöltés, mintha két kezünket homlokunkra szorítva, azon töprengünk, hogy ki miért hazudott nekünk s mit öhajított elhallgatni előttünk, s van-e fenségesebb elégtétele az emberi elmének, mint amikor arca verejtékében végül is megtalálja a választ? Vagy épp ellenkezőleg, mi lehet annál kacagatóbb a világon, mint amikor a megszállottság egy-egy ritká pillanatában egy oly ravasz, örök érvényű hazugság hagyja el ajkunkat, amelyet az emberiség legkiválóbb koponyái sem tudnak megcáfolni, minden ihletett erőfeszítésük ellenére sem, nem szólva a szájtáti alacsony tömegről, amely ilyenkor saját ostobaságán vidul. Högyeim és uraim, nálunk külföldön az embernek van miért élnie! Az élet csupa édesség, merő szórakozás. Falyakban és városokban, tanyákon, erdőben és településeken, magányos csöszkunyhókban, világítótoronyokban és börtönökben, bármerre nézünk, mindenütt vidám álmodozásba merült, mosolygó embereket látunk, akik valamennyien, a kedélyesen fintorgó csecsemőtől kezdve a pajkos ifjak és lányok, az érett férfiak és asszonyok során végighaladva a halálos ágyán fekvő jókedvű agastyánig, azon elmélkednek lüktető halántékkal s örülten forgó szemekkel, hogy mit miért hazudtak nekik s ök maguk hálából és emberi együttérzésből mit hazudjanak embertársaiknak. Mindenki hazudik mindenkinek. A vallásalapítók hazudnak tanítványaiknak, a papok a hívőknek, a hívők gyóntatóiknak, az államfők a minisztereiknek, a miniszterek az állampolgároknak, söt saját kebelbeli hivatalnokaiknak is. A bírók a vádlottaknak, a vádlottak a bíróknak, az ügyvédek mindkettejüknek. Az orvosok a betegeknek, a betegek az orvosoknak, a gyógyszeres és iparosok fogyasztóiknak, az írók az olvasóknak, a jótékonyági egyesületek hálás gondozottjaiknak, a tébolydák az örülteknek, a hivatalnokok szeretetreméltó följebbvalóiknak és zord alárendeltjeiknek. Hazudnak a bográrok, a szűcsök, a halászok, a kazánfűtők, az esztergályosok, a sofőrök, a hordárok, a földművelők, hazudnak a géplakatosok, az erdőkerülők, a szőlőcsöszök, hazudnak az ügynökök, a szárszámkészítők és villanyszerelők, a bűvárok, a sarkutazók, hazudnak a bábák az újszülötteknek, a temetésrendezők a halottnak, a menyasszony vőlegényének. Hazudik az inas a segédnek, a segéd a mesternek, a mester a vállalkozónak. Hazudik a borbély a szappanhab alatt boldog izgalommal fölelő vendégnek, hazudik a sebészorvos a műtőasztalon furfangosan mosolygó betegnek, hazudik a szerelmes szerelmesének az ágyban, nagy önmegtartóztatással kivárva azt a

kényes pillanatot, amikor a közhiedelem szerint állítólag az ember nem tud hazudni. Hazudnak az állatainknak is, mint amikor például a jó gazdasszony a levágásra szánt baromfit a rokonszenv félreérthetetlen, elbűvölő mosolyával arcán „pi pi pi pipikém” kiáltással magához édesgeti, hogy elvághassa a nyakát, amire a baromfi, hálából az elmés hazugságért, lenyakazva, fej nélkül még egy díszkört ír le az udvaron a jó gazdasszony tiszteletére. Hazudnak a futballbírák, az oroszánvadászok, a zsokéék és úrlovasok, hazudnak a nyomdászok, a tímárok, a szénégetők, a műbútorasztalosok, a vargák, csizmadiák és pékek, rútka leleménnyel hazudnak a bankárok és egyházfejedelmek, megvesztegető édesen hazudnak a divatárkereskedők és történések, finom elmeéllél, bár kissé könnyelműen a rendőrségi nyomozók és szinte mindenkinél nagyobb elhárító erővel, hogy az ember alig hisz a fülének, a légtornászok és a filozófusok. Hazudnak a tanúk, mert tanú mindig mindenre van. Hazudik a kárvallott a tolvajnak, az áldozat a gyilkosnak, az elítélt a hóhérnak, a próféták és a politikusok mindenkinek.

Mint a mondottakból bizonyára kitetszik, hölgyeim és uraim, az egész földgömb reng a hazugságai fölé hajló emberiség homéri kacajától. Mert társadalmi rendünk oly szellemesen van megszerkesztve, hogy minden legapróbb részletével is elősegíti, ha ugyan nem feltételezi, hogy az emberek kedvükre, legjobb tudásuk és ízlésük szerint hazudhassanak, azaz — az elmebajosok kivételével — szünetlenül kedvenc szórakozásuknak élhessenek. A hazugság joga és szabadsága gyakorlatilag korlátlan. Az az életelvű bölcselém, mely társadalmi rendünk sziklaszilárd, megrendíthetetlen alapja, gyakorlatilag mindenkinek a teljes egyéni szabadságot biztosítja, a maga és embertársai kellő felvidítására. Ihlet s egyéni hajlam dolga, hogy ki melyik embertársát tudja a legjobban elszórakoztatni különleges adottságaival. A földművelő paraszt pl. akinek alacsonyan szálló képzeletét bizonyos célratörő tárgylagosság és szűkös szakmai buzgalom jellemzi, szívesebben hazudik a házába érkező adóvégrehajtónak, mint egy véletlenül az udvarára vetődött műlovarnak, bár természetesen a világért sem mulasztaná el, hogy tenyeres-talpas kedélyének egy-egy vastos csillámával ezt is megfelelően ki ne fényesítse, amit a vendég szellemének egy-két keces, városi műugrásával szokott meghálálni. A kereskedelmi utazó nagyobb rátermettséggel hazudik ügyfeleinek, mint az utcasariki koldusnak, akinek csak általános emberbaráti szeretetből ejt egy jóízű élcet a kalapjába, pl. annak a közlését, hogy nincs nála aprópénz, amit a koldus nyerítéshez hasonló hálás kacagással fogad; bár vannak közöttük halk természetűek is, akiknek ilyenkor a megihatottságtól könnybe lábad a szemük. Szenátorok és nemzetgyűlési képviselők legszívesebben a miniszterek fogadószobáiban bontják ki bűbő kedélyüket, mint rózsabimbó a szirmait, s ilyenkor ott néha hosszabb ideig kábítóan állatoznak; ezzel szemben saját fogadó-óráikon, bár minden tőlük telhetőt megtesznek, hogy illően mulattassák az eléjük járuló rongyos ruhájú, rossz szagú kérelmezőket, ez láthatóan már nem azzal az elbájoló közvetlenséggel sikerül nekik, mint a számukra kedvezőbb kegyúri éghajlat alatt. Félreértések elkerülése végett meg kell ismételnem, hogy nálunk külföldön természetesen mindenki mindig hazudik, de nem minden helyzetben egyforma erővel és tehetséggel. Hogy ez miért van így, hölgyeim és uraim, azt lélekűváraimk még nem tudták megfejtetni, de a kérdés maga is végtelenül mulatságos és sok pajkos találgatásra ad alkalmat. Figyelemre méltó pl., hogy az állami és megyei hivatalnokok egyforma biztonság-

gal hazudnak felfelé és lefelé, de felfelé több buzgalommal és lefelé nagyobb jártassággal s ha pl. egy altisztet mulattatnak, sosem akad torkukon a szó. Magántisztviselők legszebb képességeiket csodálatosképp épp cégvezetőiknek és igazgatóiknak a szemüvege alatt tudják megcsillantani; holott egyébként semmilyen finomabb lelki rokonszenv nem fűzi őket hozzájuk, s biztosítási ügynök egy látnok ékesszólásával ragyog ügyfelei körében, hogy ezek majd megszakadnak nevetükben. pedig halottas ágyán csak elég bágyadtan tud hazudni, katonatisztek tábornokaik jelenlétében vágják ki a rezet, újságírók egy bankelnök szobájában hazudnak a legszívesebben, örökösök az örök-hagyó betegágya mellett, adósok a hitelezőnek, feltalálók a pénzembereknek, iparosok megrendelőiknek, diák a tanárnak, napszámos a munkafelügyelőnek, juhászbojtár a bacsónak, cselédközvetítő az úrhölgynek, képviselő a választóinak, építészek és mérnökök rendszerint azokban a pillanatokban a legszórakoztatóbbak, amikor költségvetésüket terjesztik be a megrendelőnek, írók és tudósok pedig valósággal felülmúlják önmagukat, amikor az Akadémiába való beválasztásukat szorgalmazzák. Politikusok, bárhogy igyekeznek is, semmilyen helyzetben nem tudnak oly igézetesen hazudni, mint amikor egy másik ország politikusait egy megnemtámadási szerződés aláírására igyekeznek rávenni. A képzelet legfenségeesebb, tündöklő csúcsait azonban az emberek általában akkor érik el, amikor valamelyik módosabb felebarátjuktól egy meghatározott pénzüsszeget akarnak kölcsönkérni; de még ezen a szinte elképzelhetetlen teljesítményen is túltesznek, amikor egy felebarátjuknak egy meghatározott pénzüsszeg folyósítására irányuló kérelmét megtagadják. Hogy mi teszi a tehetőségnek ezt a szeszélyes hullámmzását, milyen tényezők határozzák meg a hazugság mindenkori lendületét és határfokát, az egyelőre felderítetlen; tapasztalati tényekről számoltam be önöknek, melyek bizonyára épp azért olyan élvezetesek, mert nem tudjuk őket megmagyarázni. Egyik-másik embertársunk egyéni életében meglepő, valósággal megfelfejthetetlen egyenetlenségek észlelhetők, ezek is természetesen hozzájárulnak a társadalom általános jókedvének fokozásához. Van pl., aki természete szerint csupán vaskosabb hazugságokra alkalmas, s néha mégis csak oly vékonyan csurog neki, pl. halála órájában, hogy hallgatói megütközve felkapják a fejüket, s mintha valamilyen természetellen túli magyarázatot keresnének, orrukkal a levegőbe böknek és kíváncsian szimatolnak; van, aki egész életében éjjel-nappal mindig egyforma kecsesen, nagyvilági könnyedséggel hazudik, de egy nap egyszerre csak elakad a lélegzete, a vér fejébe száll, szeme üvegesen kimered, s egy olyan közönséges, durva mindennapi hazugságot bocsát ki, hogy az emberek befogják az orrukat, mintha elszellentette volna magát — s ez épp abban a válságos percben, főnöke vagy pártfogója jelenlétében esik meg vele, amikor egy helyénvaló elmés hazugsággal — amelyet egyébként napjában tucatjával szór el — megalapozhatta volna szerencséjét. Érdekes megfigyelni, hogy ilyenkor az illető maga is olyan csodálkozó, elképedt arcot vág, mintha nem hinne a fülének. Nem szólok külön az olyan rendhagyó, valósággal megdöbentető esetekről —, szerencsére vajmi ritkák! — amikor valaki, nyilvánvalóan idült elmezavarában, a társadalmi közmegegyezésnek s a legelemibb udvariasságnak fittyet hányva, szándékosan igazat mond; a tudomány feljegyzi és számon tartja ezeket az eseteket, a társadalom pedig közmegegyezéssel sújtja.

Az emberi elme legnagyobb felfedezése azonban, mely kétségtelen-né teszi, hogy nálunk külföldön nem érdekből hazudnak, hanem csak

a magunk és embertársaink derülésére, mondom, az elme legtündökletesebb felfedezése, hogy az ember önmagának is tud hazudni.

— Az ember elméjének ez a ragyogó felfedezése nálunk külföldön csakhamar közkincsévé vált a művelt emberiségnek. Társadalmi rendünk elmés szerkezete lehetővé teszi, hogy minden szórakozási lehetőség, amelyet a már kiművelt emberfők fölfedeztek, mint pl. az újságolvasás, a hitbuzgalmi gyakorlatok, a fülbegyónás, a vegetáriánus étkezés, a mozi és a tömeggyilkosságok rövid idő alatt leszálljanak az alacsony, bárdolatlan tömegekhez, amelyek ezért fálából — miután jól kimulatták magukat — kenyeret, húst, selymet, bársonyt, lakóházakat, hadianyagot, értéktöbbletet és közbűntényeseket szállítanak a magasba. E csererorgalom révén az önhazugság is már lejutott és többé-kevésbé el is terjedt az alacsony rétegekben, s ha itt-ott még találkozik is némi ellentállással — mivel tudvalevőleg a műveletlen ember csak nehezen ismeri fel saját üdvét —, de minden remény megvan rá, hogy csakhamar ott is oly közkeletűvé váljék, mint maga a hazugság, melyről bátran állíthatom, hogy nélküle ma már nem tudnánk sem élni, sem halni.

Hölgyeim és unaim, búbajos tudásszomjukban önök netán kísértést éreznek arra, hogy megkérdezzék, mi volt az oka az önhazugság örvendetesen gyors elterjedésének. Bár véleményük kialakulására válaszom magától értetődően semmilyen befolyással nem lehet, azt felelném — természetesen kötelezettség nélkül —, hogy nem tudom. A vizsgálomnak ez a fajtája igen kényelmes, talán ez teszi közkedveltségét. Választékos, tapintatos időtöltés, senki másnak, még magunknak sem esünk vele terhére. Távol a világ zajától bezárkózunk szobánkba, s miután megejtettük választásunkat, figyelmünket a tárgyra összpontosítva, előbb könnyedén, majd egyre lelkesebben elkezdünk önmagunknak hazudni, miközben hajunkat szórakozottan felborzoljuk, szemünket kimeresztjük s halántékunkon álomszerűen ragyogó izzadságcsöppeket választunk ki. Sokan közülünk már oly gyakorlatra tetek szert, hogy a tárgy előzetes megválasztása nélkül, teljesen készületlenül éppoly folyékonyan hazudnak önmaguknak, mint másnak. A két- vagy többszemélyes hazugsággal szemben ennek a változatnak megvan az az előnye, hogy időtől és helytől függetlenül egyedül is elmulathatunk vele, pl. ha környezetünk valamilyen okból elbágyadt, ásitani kezd s aludni tér — bár a pontosság kedvéért újra meg kell említenem, hogy sokan, főképp az alsóbb néposztályokból az életigenlésnek ezt a finomabb, légiesebb fajtáját az önfertőzéshez hasonlítják, s ezért még egyelőre húzódoznak tőle. Pedig milyen határtalan lehetőségek kínálóznak e téren, melyet semmilyen idegen tudatnak vagy képzeletnek sem beszükíteni, sem szabványosítani nincs módjában! Az elme találékonyága sehol másutt nem nyilatkozik meg ily pazar bősséggel, s ha önök közül történetesen néhányan rászánnák magukat arra, hogy velem együtt útra keljenek s meglátogassák hazámat, az emberi jóhiszeműség olyan csodáival fognak találkozni, melyeket már-már a lángész csillogása von be. A tudomány számtalan esetet jegyzett fel, amikor egy-egy polgártársunk minden előkészület nélkül egy szempillantás alatt elhítte azt, amit önmagának hazudott, s rövid idő leteltével, huszonnégy óra leforgása alatt ugyanilyen villámsebességgel elhítte önmagának az ellenkezőjét is; igaz ugyan, hogy ezek a kísérletek kifogástalanul többnyire csak államférfiaknál sikerültek. E vakító kivételek mellett azonban nem szabad szem elől téveszteni, hogy az átlagember is kiválóan alkalmas arra, hogy csodálatra méltóan hazudjék önmagának. Ha történetesen többen egyidejűleg ugyanazt hazudják sajátmaguknak — természetesen önzetlenül, pusztán szó-

rakozásból — teszem, hogy egyik felebarátuk isten különös kegyelméből arcra magasztosabb, természet daliašabb, szellemében fensege-
 sebb, tehát sokszorosan szeretetreméltóbb a többinél s ezért vezérré
 kell választani, vagy épp ellenkezőleg — ugyanilyen önzetlenül —
 hogy minden ember egyenlő s ezért amazt le kell dönteni az oromról,
 akkor egy idő múlva létrejön a kor uralkodó eszmeáramlata, melyet
 a kultúrtörténészek csakhamar fölfedeznek s betájolnak. Az ilyen ösz-
 szesített önhazugságok nagyban elősegítik a kölcsönös megértést az
 emberek között, felszítják s ébren tartják a közösségi érzést, a törté-
 nelem menetének pedig egyfajta szeliden ringó, opalós fényű folyamato-
 sságot biztosítanak. Úgy vélem, szinte fölösleges megismételnem,
 hogy nálunk külföldön az érdekek ebben a szigorúan magánjellegű
 kedvtelésben sincs és nem is lehet semmilyen szerepe. De van-e von-
 zóbb képzet annál, mint amikor egy bankigazgató éjjel, hálószobája
 magányában, ágya előtt térdepelve szent örületben, életét és véret
 óhajtja feláldozni királyáért, s ugyanabban az órában valamelyik kül-
 városi ház udvari lakásában egy pincér, egy boltiszolga vagy egy hi-
 vatalsegéd ugyanerre áhítozik — s mindannyian hajnalig virrasztanak,
 mert gyermeki ártatlanságukban nem bírnak betelni e nyájas szóra-
 kozással. A tekintélytisztelet, hölgyeim és uraim, egyébként is egyik
 legkedveltebb s elterjedtebb formája az önhazugságnak. Oly könnyen
 elsajátítható, hogy már rövid idő elteltével szenvedélyesen tisztelni
 kezdjük, esetleg lelkes üdvözlő beszéddel fel is köszöntjük azt, akinek
 egy órával ezelőtt még a híret sem hallottuk — s mindezt pompás
 egészségben s teljes egyetértésben önmagunkkal. Felhevültségében,
 mely néha több napig is eltart, az ember ilyenkor minden szavát elhi-
 szí önmagának, bár ezen utólag olykor szeliden elmereng. Már a gyer-
 mek tiszteli szüleit, mi sem természetesebb. Tiszteli nagyszüleit, ta-
 nárait, általában a felnőtteket, s mondanom sem kell, hogy sugárzó
 homlokkal, a kétely és gyanú leghalványabb árnyéka nélkül. Az inas
 tiszteli a segédet, a segéd a mestert, a mester a megrendelőt. A mun-
 kás öszinte szívből tiszteli a munkavezetőt, a munkavezető a mérnököt,
 a mérnök az igazgatót, az igazgató a részvényeseket. Katonaságnál a
 közigény lelkes csodálattal adózik a tizedesnek, a tizedes imádja a szá-
 kasvezetőjét, ez rajong az őrmesteréért, a tisztok pedig, tábornokokat
 s tábornagyokat beleértve, pillanatnyi habozás nélkül feláldozzák éle-
 tüket a haza oltárán. A tisztviselő a legkisebb erőfeszítés nélkül tiszteli
 minden följebbvalóját. A képviselő tiszteli a minisztereket, sőt
 már az államtitkárokat is. A kereskedő mindenkit tisztel, aki boltjába
 belép, s önzetlen rajongásában gondolatban még ezután is jóideig kö-
 veti élete útján a vevőt, miután ez már kilépett boltjából. A kiscgazda
 tiszteli a nagygazdát, a nagygazda a földbirtokost. A parasztkok álta-
 lában tisztelik az urakat, s vonzalmuk jeléül rendszerint csak a hátuk
 mögött kőpnek ki. Az adós tiszteli a hitelezőt. Bár az átlagosnál vala-
 mivel hosszabb ideig tartó önsugalmazásna van szükségük, a hívők
 tisztelik szent életű papjaikat. Alapos lelki gyakorlat után még a tör-
 vény elé lépő vádlott is, önmagán túltéve, már ítéletkihirdetés előtt
 tisztelni kezdi bírúit, s erről a szórakoztató önsanyargatásról termé-
 szetesen a fegyházban sem tesz le. A gyakorlatban jól bevált az a lé-
 lektami fogás, hogy az ember tiszteletadás előtt megtudakolja a kivá-
 lasztott tekintély vagyoni állapotát, összeköttetését s hatalmi eszkö-
 zeit, s a kapott kedvező értesülések ellenére kopáran és önzetlenül
 tiszteli. Mindenki tiszteli a hatóságokat. Az a körülmény, hogy nálunk
 külföldön mindig találni valakit, akit tiszta szívből, teljes odaadással
 tisztelhetünk, tökéletesen biztosítja társadalmi rendünk szép egyensú-
 lyát. Mi tartja össze a hadi seregeket, melyek jól irányított, sívító sás-

karajokként Afrika felporzó homokjától a Jeges-tenger bőgő partjaig ellepik a földet s egyetlen konty lelkesítő szeszital nélkül lefalják egymásról lábukat, szárnyaikat s fejüket? S fordítva: mi teszi, hogy egy ember belép egy halott sirboltjába s így szól: ime, mondom neked, Lázár, kelj fel! — s a halott szót fogad és feltámad. Hölgyeim és uraim, ha eltűnődünk az emberiség jövőjén, nem aggaszt bennünket az az eshetőség sem, hogy társadalmi rendünk megváltozhatik, mert amíg a naprendszer ki nem hűl s a föld be nem fagy forgásába, mindig lesznek tekintélyek, melyekről az ember azt hazudhatja magának, hogy tiszteli őket.

A tekintélytisztélet gyors, könnyű elterjedésében nagy része van a nálunk, külföldön divó felebaráti szeretetnek is. Az önsugalmazás ismertetett módszereivel már ártatlan gyermekekről kezdve addig incselkedünk tudatunkkal, míg egy nap arra nem ébredünk, hogy rajongunk embertársainkért. Oly telhetetlenek lettek az emberek egymás iránti vonzalmukban, hogy kínjukban végül is rátaláltak istenre, aki megteremtette számukra a bűnt és a bűnnödést, mert már nem akadt élő ember, aki vállalta volna a vádat, s a földön nem találtatott hóhér. Az ég dörgő intelmére történt meg végül is a második bűnbe esés, s az áldozatot sűrű könnyhullatás közben megfeszítették. Noha azóta az emberek már valamennyire megszokták, hogy olykor valakit saját felelősségükre is kerékbe törjenek, felnégyeljenek, máglyára vessék, kezét-lábát lemetélik, szemét kiszúrják, beleit kiborítsák, meglincseljék vagy villanyszékre ültessék, de az akasztástól némely országban sajnos, még ma is húzódoznak, mert az akasztott ember kiölti rájuk a nyelvét. Nagy önuralomra van szükségünk, hölgyeim és uraim, hogy jól begyakorolt felebaráti szeretetünkön erőt vegyünk s ítéletet mondjunk, s lelkiismeretünkön csak az könnyít, hogy bíráink vagy ügyészeink közül néha egyik-másik tapintatból öngyilkosságot követ el. Hogy mennyire elharapódzott nálunk külföldön a felebaráti szeretet, arra csak egy példát hozok fel: statisztikai kimutatásaink szerint több millió ember közül arra a kérdésre, hogy mi az igazság, csak egyetlenegy akadt, aki azt felelte: „ha a másikat itélik el”, s ez az egy is egy elmegyógyintézet ápolója volt. Képzeljék el mármost annak a több millió épelméjű embernek a kedélyállapotát, akik az egy téboiyultat körülveszik s időnként egy-egy kétségbeesett kiáltást hallanak az elmegyógyintézetből, a villanyszékből vagy a börtönfalak mögöl — egy kiáltást, mely semmivel sem terheltebb bűnnel vagy ártatlansággal, mint az újszülött első sírása, s még annyival fájdalmasabb, amennyivel rekedtebb. Nem lehet meg nem hallani, mert a csillagokról is visszaverődik, évszázadokkal azután, hogy elhangzott. Ki merészelte elvetni a bírói szék előtt a vádlott mentőkörülményeit, az eredendő jószándékot, a tévedés jogát, a véletlen gáncsvetéseit, a balsorsot, a családi terheltséget, a mindig fennforgó rászorogó beszámíthatatlanságot, azt, hogy már húsz vagy ötven éve élt? Nálunk külföldön az emberek a jól begyakorolt felebaráti szeretet nevében visszautasítanak minden marasztaló ítéletet, bár mindegyiket végrehajtják. Nem hisznek a bűnben, noha az ártatlanság nem bizonyítható. Nem hisznek abban, hogy egy ember kivégzése igazolható azzal a megdönt-hetetlen ténnyel szemben, hogy él. Mint ahogy az árnyék együtt fejlődik a testtel, melynek létét köszönheti, a bűnnel együtt nő a szájalom is, mely körülötte sündörög s a vérpadig vagy a börtön priccséig is elkíséri az apagyilkost, a vérfertőző testvéreket, a rablót, a tolvajt, a sikkasztót, az állatokkal fajtalankodó, bús szörnyetegeket, a váltóhamisítót, az orgazdát, a betörőt, a csempészt, a rablógyilkost, a háborús bűnöst, sőt a fennálló társadalmi rend gyalázóit és felforgatóit

is — s ne tévessze meg önöket egy pillanatig sem az a körülmény, hogy valamennyiüket minden bíróság, minden alkalommal, mindig elítéli. Ha ama híres kiáltás mintájára, melyet az első megfeszített hallatott gyötrelmében, újra azt kiáltanák: uram, miért hagytál el engem? — nyugodt lelkiismerettel azt felelhetnék neki, hogy íme, mi elkísértünk s veled vagyunk szánalmunkkal a megpróbáltatás nehéz órájában. S nehogy azt higgyék, hogy ebben a válaszban a legcsekélyebb nyoma is van a gúnynak. A felebaráti szeretet kérdésében nem ismerünk tréfát.

Hölgyeim és uraim, megértik ezek után, hogy nálunk külföldön az emberek miért szeretnek élni? Az utolsó ítélet napja helyett, mely felé már két évezrede terelnek bennünket s még mindig beláthatatlan messzeségben ködlik az áttetszővé porladt idő mögött, nálunk minden nap ítélet napja van. Nálunk mindenkit feloldoznak, s mindenkit elmarasztalnak. Nálunk mindenki mindenkit szeret. S ebben a véget nem érő, percről percre, porszemről porszemre futó vígságban, mely még az árnyékok derekát is megriszáltatja, s a föld alatt megzörgeti a csontvázak kényes csigolyáit, e folyton dagadó, dobhártyarepesztő dáridó közben, mellyel az emberiség önmagát biztatja ismeretlen, de kétségkívül érdemtelen célok elérésére, ebben a barlanglakástól palotáig terjedő általános jókedvű zsvivajban szünetlenül hallani egy metsző és mégis szelíd hangot, egy tagolatlan, dallamos és mégis elviselhetetlen jajongást, egy éjjel-nappal szóló eszelős szózatot: — alighanem egy álpróféta szavátát, aki a sivatagba vonult, s nem hajlandó többé előjönni, mert beéri azzal, hogy önmagának döngicsél. Még sincs ember, aki meg ne hallaná óbégatását. Miről beszél e névtelen hang? Nem tudnám önöknek megmondani, hölgyeim és uraim Azt sem, hogy nálunk külföldön vannak-e még sivatagok